

Martin Andersen Nexøs tale ved Røde Hjælps kongres

Taler

Martin Andersen Nexø
Forfatter og medlem af DKP
1919- 23 og 1937-54

Dato

26. juni 1950

Sted

København

FRED OG SAMARBEJDE

Om jyden fortælles det, at han, når han er på vandring og vågner — i en høstak vel eller en vejgrøft — strækker sig og siger: Her er jeg, og der er nord, hvor er min madpose?

Det er et retvendt, levedygtigt menneske denne jyde. De tre ting: sig selv, sin vej og det materielle grundlag for det hele er det altid vigtigt at have rede på.

Hvor hører vi da hen, til hvilken art af menneskevæsner må vi regnes? Er vi utopister, som nogle vil påstå? Reaktionære — som man fra en vis side hævder?

Set med den kapitalistiske individualismes øjne er vi begge dele, fordi vi vil en verden, der hviler på fredeligt samarbejde mellem menneskene, og i konsekvens deraf søger vi i dag at tage brodden af den værste hårdhed for dem, der ligger under. Vi er en ambulance, en hjælpeorganisation, men med rod i det kommende: for det, der må ligge under i kampen i dag, er i første række det, hvoraf fremtiden skal gro. Derfor er vi utopister i deres øjne, der som Herodes slagter alt nyfødt for at få ram på fremtiden. Og reaktionære er vi også, for vi værger om den endnu svage, unge sæd, som skal blive brødkorn for en ny tid; men i den kapitalistiske individualismes øjne er det øllebrødsbarmhjertighed. Lad ethvert enkelt individ og enhver tidsalder hytte sig — og det nyfødte gå til grunde, om det ikke kan klare sig på egen hånd. At hjælpe det svage, svækker racen skader udvælgelsen. Nietzsche — som nazismen betragter som sit åndelige udspring — siger, at de svage bør gå til grunde, og vi bør være behjælpelige med at ekspedere dem ud af tilværelsen.

Det er også filosofen Nietzsche, der taler om Det syge Dyr. Hvem er det syge dyr? Det er kulturmennesket, som ikke ret vel kan tåle at se blod, end sige selv være med til at sønderrive.

Men hvad har alt det med os og med emigranterne at gøre? Jo, her i dette nabolag hører både vi og de hjemme. De som af det Nietzsche'ske sunde dyr, der sandelig ikke lider af angst for at se blod, lemlæstes i fængsler og koncentrationslejre, jages over alle grænser og sønderrives, om de fanges ind. Og vi som søger at række dem en hjælpende hånd, hvor vi kan. I den sorte reaktions øjne er vi begge udskud; vi hylder jo solidariteten, der har ombyttet den kapitalistiske individualismes: *Æd hinanden! med: Hjælp hinanden!*

Hvem er emigranterne, hvad repræsenterer de? Et par gange i historien er det hændt, at de, der repræsenterede reaktion og ville lægge en død hånd over udviklingen, har måttet gå i emigration. Men ellers er emigranterne gennem alle tider bærerne af de ny tanker, folk der generede det bestående ved at ville noget nyt, og derfor blev jaget af lande.

Alle vi der tror på og abejder for en ny og bedre samfundsorden, må i nogen grad friste emigrantens kår; vi er talte i vort eget land, lige ret med den, der holder på det bestående, har vi ikke. Man gør alt for at vi ikke skal komme til orde, jog os gærne i landflygtighed, om man kunne. Det er da naturligt, at vi slår kreds om flygtningene og de fredløse, emigranterne i egentligste forstand, og søger at tage stødet af for dem. I dem personificerer den brede menneskeheds kamp mod uret og undertrykkelse sig; fremtiden gror i deres flygtningespor. Emigranterne var ofte spredere af de ny ideer, bestøvere og frugtbargerere på deres flugt fra land til land, deraf angsten for dem også i lande, der gærne vil pynte sig med menneskelig kultur for derved at beskytte sig mod udviklingen.

Vil man forstå verdenssituationen i dag, må man se den som et hårdt sammenstød — måske det endelige opgør — mellem de to elementærkræfter: jegfølelsen (egoismen) og fællesfølelsen (solidariteten), der har kæmpet om udviklingen, lige siden den første lille celledannelse til menneskeheden fandt sted. Individualismen skildres jo af det privilegerede mindretal som det højeste menneskeheden kan nå til, mens solidariteten fra samme side fremstilles som noget foragteligt og lavtstående, en slags primitiv hordetrang til at søge ind til hinanden for beskyttelse. Vi andre ser i solidariteten menneskehedens højeste

mål, dens fuldkommengørelse til én harmonisk samarbejdende organisme. Vi ved at individet var der, før arbejds holdet opstod: at huleboer-familien allerede repræsenterede et højt kulturtrin sammenlignet med det primitive enkeltvæsen, der helt måtte leve fra hånden i munden og hverken tog sig af hunnen eller ungerne.

Mennesket er det store paradoks indenfor naturen. Som enkeltvæsen er det slettest mulig udrustet af alle skabninger, kan hverken flyve som fuglen, svømme som fisken eller gå i jorden som muldvarpen. De kommer i bogstaveligste forstand nøgen til verden, med ævnen til al samarbejde som den væsentligste udrustning. Men hvilken udrustning! Der er ingen grænser for, hvad den kan bære mennesker frem til; ved den kan det underlægge sig naturen, lade den føde og klæde sig, arbejde for sig, løfte sig op i stadig højere kultur. Al kultur skyldes samarbejde — kunsten at lade de forskellige ævner og anlæg arbejde sammen om en fællesopgave.

Så primitivt samarbejde til en begyndelse har været, fordelene ved det var lette at få øje på. To kan løfte den sten, én må lade ligge; det giver mere mad og bedre bolig, når den, der er dygtig til jagt, går på jagt, og den, der er dygtig til det, tager sig af boligen. Der bliver bedre råd, der bliver til overs, forråd til at møde dårlige tider med; der bliver tid og råd til at slå lidt kruseduller på tingene — kunsten holder sit indtog.

Men et samarbejde kan ikke finde sted, uden at den enkelte bringer ofre der så må udlignes af fordelene ved fællesskabet: *egoismen* og *solidariteten* tørner sammen. Er det bedre at tage risikoen ved at jage på egen hånd og være sin egen herre eller at bøje sig ind under fællesskabet og dets love. Resultatet er der ingen tvivl om, det betaler sig at gå ind under fællesskabet fremfor at jage på egen hånd! Men om man nu kunne få fællesskabet til at jage for sig, uden at man selv behøvede at yde noget?

Der er ikke tvivl om, at de to store modsætninger allerede er til stede i det primitive fællesskab: *den samvittighedsfulde*, der går ind i fællesskabet med oprigtig vilje til at yde sit bedste til vederlag for de fordele han opnår, og *Luskeper*, som går ind i det med den hensigt at opnå fordelene og snyde sig fra forpligtelserne.

De har stik modsatte interesser, de to; den ene siger *Vi*, den anden siger *Jeg*. Det

er ansvarsfølelsen for de andre, for fællesskabet — og selvkærligheden. Følger vi deres kamp op gennem tiderne, har vi grundtrækkene i menneskehedens udviklingshistorie. Det er klart, at kårerne for denne kamp er højst ulige; de, der sætter fællesskabet højere end eget velfærd, må trække det korteste strå. De er ikke indstillet på fiduser, mens Luskeper må ha snakketøjet i orden for at kunne begå sig; endnu i dag er det hans styrke at kunne sludre sig fra tingene. Det er behageligere at administrere forrådene end at skaffe dem til veje, og det rummer visse personlige fordele. Ad mange veje lister en arbejdsdeling ind, hvorefter Vi-folkene skaffer livsvilkårene til veje, og Jeg-folkene skalter og valter med dem. Langt tilbage, i historiens første gry, er det enerne, der hersker: faraoner, tyranner, cæsarer. Menneskeheden eksisterer kun som grå pligtarbejdende masse. Omkring vor tidsregnings begyndelse er det hele på én mands hænder, verden — med mennesker og samt — stilles til auktion, og en rigmand, Didius, lader sig den tilslå. Folket som sådan eksisterer ikke.

Først i middelalderen begynder vi at kunne få øje på meningmand, småborger og bonde dukker op i billedet, usselige, små, komiske i deres forskræmthed. De virker som underjordiske væsner, der af en fejltagelse er kommet op på overfladen og ikke kan tåle dagslyset.

Men de er efterkommere af dem, der med ærlig vilje gik ind i fællesskabet. Arbejde kan de, og de bærer en forvisning i sig, at jorden nok engang ved deres hænders arbejde skal blive et godt hjem for alle.

Så vil de også selv gerne være med; drømmen om at føre en menneskelig tilværelse svæver over dem i folkeeventyrene. Æventyret om *Askepot*, der må være alles hund, sove i asken og leve af smulerne fra de andres bord — og som en dag viser sig at være en forklædt prinsesse. Æventyret om *Stærke Hans*, der tjener trolden og slider rigdomme sammen til ham. Og hver aften, når han vender hjem fra arbejdet, træt og sulten, står der over troldens dør: *I dag arbejde, i morgen æde!* Den indskrift forekommer os bekendt, og er Askepot ikke ved at forvandle sig for vore øjne!

Mange af middelalderens Æventyr peger frem imod vor tid og er forvarsler om småmands rejsning! Rejsninger er der nok af op gennem historien; al udvikling består i at tage ny områder ind, spænde stadig ny kræfter under åget til fordel for den besiddende del af menneskeheden. Og tid efter anden støder et lag eller en kreds frem for at få del i de stadig voksende livsgoder. Ved hvert fremstød i

historien ser vi kredsen af besiddende — eller af mennesker, der hører til de besiddendes kreds blive større og større. Enevældens herrer må dele med de mange jordrotter, bourgeoisiet rykker frem og kræver plads blandt de privilegerede — den besiddende bondestand rykker frem. Og parallelt med dette løber i store træk den materielle udvikling; flere og flere er der plads til ved livets dækkede bord.

Men disse rejsninger har lidet eller intet med småmanden at gøre. De herskende kredse slipper, om end modstræbende, lag for lag, indenfor; selv haremsvogterne for det bestående, præster, dommere, lærere får lov at slippe ind og får plads ved den nederste ende af bordet. Men ved småmanden hører det op.

Og han er godtroende og bygger trods alt fremdeles på erfaringen fra tidernes morgen, at udviklingen ligger i sammenhold og samarbejde; ved troskab mod den idé har han båret de andre lag op i lyset, nu vil han gerne selv op af mørket som sidste mand. At man piller hans talsmænd ud og hæver dem op i de højeste stillinger, tilfredsstiller ham ikke; han forlanger plads ved livets dækkede bord for sig og alle sine; der må ingen blive tilbage, når han rykker op.

Vi er i dag nået dertil, at den fysisk dårligst udrustede af skabninger, mennesket, ved samarbejdets geniale ide er nået til at kunne flyve som fuglen, svømme som fisken og fare hurtigere over jorden end nogen anden skabning, alt ved at organisere naturkræfterne og tage dem i brug. Vi kan få naturen til at føde og klæde os allesammen som rigmænd; ved at tage alle de tekniske hjælpemidler i brug, vi råder over, kunne vi med en 4-6 timers arbejdsdag give alle mennesker en levelfod, der svarer til 10-12.000 kr. om året i 1936.

Men alle de mange — efterkommere af *Slideper* — må ikke få del i overfloden, hellere må den rådne. De, der har holdt tilværelsen oppe, til vi nåede så vidt, sammenholdets og samarbejdets trofaste, de må ikke være med nu, men skal stødes ud af tilværelsen som overflødige. Ud gennem arbejdsløsheden med dem, ud i tilintetgørelsen; *Slideper* må ikke få kortere arbejdstid og bedre levevilkår, det går aldrig an. Han kunne let få storhedsvanvid og bilde sig ind, han hørte til *Luskepers* ædle slægt!

I kampen mellem de to kræfter: *Jeg* og *Vi*, der er så gammel som selve den menneskelige udvikling, er individualismen nået hurtigst til vejs ende. Med kapitalismen har den sat en blomst så yppig, at den — ligesom agaven — må dø

af det. Indstillet som den var på kun at tænke på at sørge for det eget kære jeg, har netop den måttet levere beviset for, at menneskeheden ævner at frembringe mere, end den kan forbruge, selv om alle — hvide såvel som sorte og gule — anmelder deres krav på tilværelsen. Men nået hertil præsterer den den abnormitet, at samtidig med at den drukner verden i overflod, skal så mange som muligt holdes nede på sultegrænsen.

Dette uhyggelige sadistiske drag i den individualistiske verdensanskuelse danner udspringet for den brutalitet, ja bestialitet, hvormed underklassens berettigede krav i dag søges afværget — først og fremmest gennem fascisme og nazisme.

Kampen i dag omfatter hele menneskeheden, overalt er der uro, gæring, overalt truer det med at bryde løs til det afgørende slag. Udviklingen er moden, så vel etisk som materielt, til en nyordning af hele verden i lighed med den, der har fundet sted i en enkelt del af den; for at hindre det rejser de egoistiske urinstinkter sig og går i et desperat opbud udviklingen i struben. Af det raseri, hvormed reaktionen rejser sig for at lægge årtusinders møjsommelige kulturerhvervelser øde, har vi lov til at slutte, at kampen er afgørende.

Verden er i dag ude for en opgørelse mellem fortid og fremtid af et omfang som aldrig før. Og i dette opgør møder vi os selv, som arvtagere efter dem, der i en fjern fortid for første gang gik ind i et fællesskab — og gjorde det, ikke for at mele deres egen kage, men for at stå last og brast med hinanden og løfte i flok. Vi behøver ikke at genere os over slægtskabet; Slideper blev til Fattigper, og Luskeper alt for ofte til Lykkeper.

Men solidaritetstanken har længere åndedræt end nogen anden tanke, den er ét med kampen for en stadig højere og friere menneskeslægt, ét med selve udviklingen!

Og den tanke bekender vi os til. På den mægtige slagmark, hvor opgøret mellem fremskridt og reaktion finder sted, mødes vi som sanitærer. Røde Hjælp er kulturkampens ambulance; vor sag er det at tage os af de hårdest ramte: *Emigranterne!* De politiske flygtninge er i dag det mest levende udtryk for kulturkampen: i deres skikkelse jages de ny tanker, der skal bære udviklingen videre. Ofte nok jages de i døden; vor skønne lod er det, så godt vi formår at hjælpe og pleje dem, der slipper levende ud af den sorte reaktions klør.

Mens kampen mellem de privilegerede og dem, der vil en menneskelig tilværelse for alle, er akut som aldrig før, vil man dysse os til ro ved at foregøgle os, at vi alle er i samme båd, og at båden let kan kæntré, om vi ikke forholder os rolige. Sandheden er, at vi alle burde være i båden og at den er stor nok til at rumme os alle. Men altfor mange ligger og kæmper for livet ude i bølgerne; og når de klamrer sig til bådkanten hjælper man dem ikke op i båden, men hugger dem over fingrene med årerne.

Ja, kammerater, sådan ser vi og vor retning ud; i denne sammenhæng har vi hjemme. Vi hører til småvæsners talløse skare, hvor den enkelte intet er og fællesskabet alt. Des bedre er det at vide, at solidariteten er tilværelsens største magt, og at kultur og udvikling bygger på den. Det giver kræfter for dagen og vejen at vide, at man arbejder med i den store sammenhæng.

Andre vil tale om de praktiske opgaver, blandt andet om det såre vigtige asylretsspørgsmål. Lad mig her sige, at vi jo er enige om at stille kampen for dette spørgsmåls løsning i første række blandt vore opgaver. Der er ingen anden vej til en varig forbedring af emigranternes kår end at hjælpe dem at blive anerkendt af myndighederne og få opholds- og arbejdstilladelse på lige fod med landets øvrige indbyggere. Det er de elementære menneskerettigheder, vi her må gå i skranken for: retten for mennesket til at være på jorden og hente sin føde dér.

Man skulle synes, at denne ret var selvfølgelig i et demokratisk land, men vi oplever jo idag det særsyn, at mennesker, der af reaktionære fascistiske lande jages i landflygtighed som følge af deres kamp for demokrati og frisind, at de nærmest betragtes som smittebærere også i lande, hvor de i kraft af deres stilling til demokrati og frisind skulle være kærkomne gæster.

Dette hænger sammen med, at regeringerne i de borgerlig-demokratiske lande, som f. eks. Danmark, ikke er så demokratiske af sindelag som flertallet af den befolkning, de regerer, men holder gode miner til slet spil. En regerings virkelige sindelag kan bedst aflæses af dens handlinger; pudser den myndigheder og politi på politiske flygtninge, der er ofre for reaktionen, så er den i sit hjærte antidemokratisk. Det bliver vor sag i Danmark, hvor befolkningens store flertal tænker demokratisk at skabe et sådant folkeværn om emigranterne, at regeringen bliver nødt til at indrømme dem fuld asylret — i lighed med hvad England og Schweiz gjorde under liberalismens kamp med zarismen. Det bør være en selvsagt ting i et land som vort, der gärne overfor udlandet vil gælde for,

sammen med de andre skandinaviske lande, at danne en demokratiets højborg.

Virker det underligt at se demokratiske lande behandle demokratiske flygtninge som en slags fredløse, så er det ikke mindre påfaldende — eller burde i al fald være — at se dem, der kan nyde alle kulturens fordele, de privilegerede, sætte barbariet på deres fane; mens de, der ikke har stort anden andel i kulturens goder, end at de har trællet dem sammen, står som kulturens selvfølgelige forsvarere.

Jeg gør opmærksom på dette, fordi det viser os, i hvilke lejre vi først og fremmest skal søge støtte for vort arbejde. Vi skal samarbejde med og modtage støtte fra alle, der af menneskelige og frisindede grunde vil give en håndsrækning. Men vi må forankre vor bevægelse i de brede lag som dem der i dag er udviklingens egentlige kærnetropper — blandt arbejderne, husmændene, landarbejderne.

En kategori for sig danner jo stadigvæk kvinderne, idet de — selv når de befinder sig i opbrud — stadig har en tendens til at organisere sig efter kønnet og ikke efter fællesmenneskelige linjer. Her må vore Røde Hjælps kvinder, der jo er kommet ud over det unaturlige modsætningsforhold *kvinde-mand*, være pionerer, gå ud i kvindeorganisationerne og vinde dem for vor hjælpearbejde. Der er jo nok at appellere til hos kvinden, alle hendes naturlige anlæg går i retning af at hjælpe. Ikke mindst emigranternes kvinder og børn vil vinde ved, om vi i stor stil kan få tilslutning fra kvinderne. Og tænk på, hvad de vil være for en betryggelse for emigranten i hans oftest glædesløse tilværelse, om vi kan lette ham bekymringen for dem, han har måttet efterlade derhjemme.

Demokratiets kamp er i dag ikke så meget kampen om ny landvinding, som det er en kamp for at forsvare det gennem årtusender møjsommeligt indvundne land mod et frådende havs stormløb, mod digerne. For et til to år siden så denne kamp på digerne håbløs ud, nu lysner der igen, og vi kan se, at holder vi bare ud, vil sejren blive vor.

Blandt digekæmperne har emigranterne en egen stilling; ofte var de folk, der først så faren og derfor måtte rømme land og rige. De har som sagt deres eget kapitel i kulturhistorien, smukt men vemodigt; overalt hvor ny ideer har rejst sig, er der skabt emigranter af deres første bærere. De der går i bresjen for det nye, har en ond lod i en verden, hvor affældigheden er hellig og ukrænkkelig, i deres person jages udviklingen i landflygtighed. Ofte bærer de frøkornene til det

ny med sig ud og bliver til velsignelse for det land, der — måske nødig — åbner sin grænse for dem.

Og alle er de under en eller anden form udtryk for det bredeste menneskelige fremstød, verden har set. Det arbejde, vi gør for dem, gør vi for selve udviklingen. Den bevidsthed bør give hver af os ti mands styrke.

Kammerater! Det siger sig selv, at vi ikke i første række har adgang til at sanke aks på de agre, hvor guldkornet gror. Men er pengepungene som regel små, så er offerviljen i de lag, vi i første række henvender os til, til gengæld des større. Og vi har en kraft at støtte os til, der har vist sig større end nogen anden kraft i verden i det lange løb: *solidariteten*.

Jeg vil slutte, som jeg begyndte, med at gentage, at jeg i denne kraft ser den menneskelige kulturs skønneste blomst og ypperste frugt. Måtte solidaritetens mægtige kraft, der af de uendelig mange små skaber en uovervindelig enhed og får dem til, som det mikroskopiske koraldyr at løfte nye verdener af oceanet — måtte den altid svæve over vort arbejde.

Tale holdt på Danmarks Røde Hjælps kongres i København, maj 1936, udsendt som pjece 1936, senere optrykt, noget forkortet, i Land og Folk 26. juni 1950

Kilde

Nexø, Martin Andersen: Taler og artikler bd. 2: Det røde flag - Taler og artikler viet kampen for fremskridt og fred. Forlaget Tiden, København 1954

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Danmarks Kommunistiske Parti, Land og Folk, Politisk tale, Røde Hjælp, Taler om velfærdsstaten

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/martin-andersen-nexoes-tale-ved-roede-hjaelps-kongres-1936>